

102/1

KISWAHILI

Karatasi ya 1

INSHA

MACHI /APRILI 2015

Muda: Saa 1³/₄

MTIHANI WA PAMOJA WA MOKASA 2015

Hati ya Kuhitimu Kisomo cha Sekondari

KISWAHILI

Karatasi ya 1

INSHA

Saa 1 ³/₄

Maagizo

- a) Andika Insha mbili , Insha ya kwanza ni ya **lazima**.
- b) Kisha chagua Insha moja nyingine kutoka kwa hizo tatu zilizobakia
- c) Kila Insha isipungue **maneno 400**
- d) Kila Insha ina alama 20
- e) Karatasi hii ina kurasa 2 zilizopigwa chapa
- f) Watahiniwa ni lazima wahakikishe kuwa kurasa zote za karatasi ya mtihani zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

1. Kume kuwa na ongezeko la migomo ya wafanyakazi nchini katika siku za hivi karibuni. Wewe ni katibu wa tume iliyobuniwa na rais kusimamia suala hili. Andika ripoti
2. Ufisadi umechangia pakubwa kuwepo kwa maendeleo duni nchini. Jadili.
3. Andika insha inayoafikiana na methali Baniani mbaya kiatu chake dawa.
4. Andika insha itakayomalizikia kwa;
... walipofungua mlango huo hatimaye, wengi hawakuweza kuzuia hisia zao. Waliangua vilio kwa maafa waliyoshuhudia.

JinaNambari ya Mtahiniwa.....

Sahihi.....

102/2

KISWAHILI

Karatasi ya 2

LUGHA

Aprili 2015

Saa 2 ½

Tarehe.....

MTIHANI WA PAMOJA WA MOKASA

KISWAHILI

Karatasi ya 2

LUGHA

Saa 2 ½

Maagizo

- (a) Andika jina lako na nambari yako ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- (b) Tia sahihi yako kisha uandike tarehe ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa hapo juu
- (c) Jibu maswali **yote**.
- (d) Majibu yako yaandikwe katika nafasi ulizoachiwa katika kijitabu hiki cha maswali.
- (e) Majibu yote ni **lazima** yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.
- (f) Usitoe ukurasa wowote kutoka kwenye kijitabu hiki.
- (g) **Karatasi hii ina kurasa 10 zilizopigwa chapa.**
- (h) **Watahiniwa ni lazima wahakikishe kuwa kurasa zote**
- (i) **zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.**

Swali	Upeo	Alama
1	15	
2	15	
3	40	
4	10	
JUMLA	80	

UFAHAMU: (Alama 15)

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali.

Tokea muundo mpya wa serikali ya ugatuzi uanze kutekelezwa miaka miwili iliyopita, kumeendelea kushuhudiwa matatizo mengi hali iliyopelekea kushuhudiwa kwa msururu wa migomo na maandamano ya raia. Fujo za karibuni kabisa ni zile zinazoshuhudiwa katika miji mikubwa za wachuuzi na wafanyibiashara wakipinga hatua za serikali za kaunti kuwatoza ushuru takribani kwa kila huduma na bidhaa ikiwemo wanyama, kuku na ndege. La kuhuzunisha zaidi katika baadhi ya majimbo imeripotiwa kuwa raia wamelazimishwa kulipa ushuru kwa kutaka tu kuona maiti za jamaa zao kwenye vyumba vya kuhifadhia maiti!

Wanasiasa wameonekana kuwa na wakati mgumu kutetea mfumo huu mpya wa ugatuzi huku baadhi wakisema kwamba matatizo yanayoshuhudiwa kwa sasa yametokana na ugeni wa mfumo huo. Wengine wameinyoshea kidole serikali ya kitaifa kwamba ndiyo inayosambaratisha muundo huu. Wengine wanahoji kuwa bado ni mapema na kwamba kunatajika muda mrefu ili kufaulu

Ni wazi kwamba kumekosekana nidhamu bora ya kusimamia maisha ya raia nchini Kenya. Matatizo yanayokumba raia kwa sasa ni dalili kuwa mfumo wa serikali ya ugatuzi umeongezea chumvi kwenye kidonda badala ya kutibu. Swali ni je, hadi lini nidhamu ya kusimamia raia itakuwa ni suala la majaribio na makosa?

Hatua ya kuwarundikizia raia ushuru mkubwa ni kitendo cha unyonyaji na cha dhuluma kinachofaa kupingwa. La kufahamishwa hapa ni kwamba ushuru ndio njia kubwa ya kuzalisha mapato ya serikali zinazojifunga na mfumo wa kimagharibi wa kiuchumi wa kibepari ikiwemo Kenya. Asilimia 90 ya mapato ya serikali za kibepari huegemea ushuru. Kwa hivyo hatua ya serikali za kaunti katika kuwanyonya raia kwa kuwalipisha ushuru si ajabu bali ni thibitisho kuwa jamii ya Kenya inaongozwa na nidhamu ya kiuchumi ya ubepari mfumo wa unyonyaji na ukandamizaji. Ukweli unabakia kuwa ndani ya serikali za kibepari raia ndio hubebishwa mzigo wa ushuru unaoishia matumboni mwa viongozi!

Miito ya mabadiliko ya katiba na ya miundo mipya ya kiutawala si lolote ila ni moja tu ya hatua za mfumo wa kibepari kujipa muda wa kuishi na kuziba aibu zake za kushindwa kusimamia maisha ya watu. Kufeli huku kwa mfumo huu kunashuhudiwa hadi kwenye nchi kubwa za kibepari kama Marekani na Uingereza hivyo nazo zimekumbwa tele na maandamano na fujo za raia wakilalamikia hali ngumu ya maisha.

Maswali

a) Yape makala haya anwani mwafaka. (alama 1)

.....

b) Eleza mtazamo wa wanasiasa kuhusu utepetevu wa mfumo huu. (alama 3)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

c) “Ugatuzi nchini Kenya ni mfumo wa kibepari” Thibitisha kauli hii kwa kurejelea makala (alama 3)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

d) Migomo ni zao la matatizo yaliyogatuliwa kutoka serikali kuu. Toa sababu nyingine zinazosababisha migomo katika serikali za ugatuzi (alama 4)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- e) Thibitisha jinsi mfumo wa ugatuzi umeongeza chumvi kwenye kidonda badala ya kutibu (alama2)

.....

.....

.....

.....

- f) Eleza maana ya maneno yafuatayo (alama 2)

(i) Ugatuzi

.....

(ii) Kibepari

.....

UFUPISHO (Alama 15)

Soma makala yafuatayo na ujibu maswali.

Mojawapo kati ya misingi na nguzo za maendeleo ulimwenguni ni viwanda. Viwanda ni muhimu kwa kuwa ndivyo vinavyoigeuza malghafi yanayopatikana na kuwa bidhaa zinazoweza kutumiwa na watu. Katika nchi zinazoendelea, ambazo hazina uwezo mkubwa wa mitaji, viwanda vinavyoimarika ni vile vidogo. Hivi ni viwanda ambavyo huhusisha amali za mikono. Kuimarika kwa viwanda hivi vidogo kunatokana na sababu mbalimbali.

Nchi zinazoendelea huwa na masoko finyu hasa kwa kuzingatia uwezo wa ununuzi wa wanaolengwa na bidhaa za viwanda. Katika msingi huu, viwanda vikubwa vitawiwa vigumu kufanya biashara katika mazingira ambako masoko yake ni finyu au utashi wa bidhaa zake sio mkubwa. Viwanda vidogo pia vina uwezo wa kuwaajiri wafanyakazi wengi hasa kwa kuwa havina uwezo wa kugharamia mashine. Uajiri huu wa wafanyakazi wengi ni muhimu katika maeneo mengi ambako tatizo la uajiri ni mojawapo wa matatizo sugu. Tofauti na mataifa ya kitasnia, mataifa yanayoendelea hayana mifumo imara ya kuwakimu watu wasiokuwa na kazi. Utegemezi wa jamaa wanaofanya kazi kwa hivyo unakuwa nyenzo ya pekee ya kuyamudu maisha.

Kuanzisha viwanda vidogo vidogo hakuhitaji mtaji mkubwa tofauti na viwanda vikubwa. Hali hii inasahilisha uwezekano wa watu wengi kujasurisha shughuli yoyote ile. Sambamba na suala hili ni kuwa ni rahisi kujaribisha bidhaa mpya kwa kiwango kidogo cha kiwanda kidogo. Ikiwa mzalishaji yeyote atazalisha bidhaa mpya kwa mapana, kwa mfano kama ilivyo kwa viwanda vikubwa, pana uwezekano wa kupata hasara kubwa. Huenda utashi wa bidhaa hizo uwe mdogo ukilinganishwa na ugavi wa bidhaa zenyewe.

Majaribio mazuri huwa ni kwa kiwango kidogo. Kuwepo kwa viwanda vidogo huwa ni chocheo kubwa la usambazaji wa viwanda hadi maeneo ya mashambani. Hali hii inahakikisha kuwa nafasi za ajira zimesambazwa nchini hali ambayo inasaidia kuhakikisha kuwa pana mweneo mzuri wa kimapato nchini. Mweneo huu wa mapato unachangia katika kuboresha uwezo wa kiununuzi wa umma. Huu ni msingi muhimu wa maendeleo.

Upanuzi na ueneaji wa viwanda vidogo vidogo ni msingi mkubwa wa kujitegemea kiuchumi. Aghalabu viwanda vikubwa huegemea kwenye mitaji ya mashirika ya kimataifa na huwa msingi wa kuendelezwa kwa utegemezi wa kiuchumi.

Licha ya faida zake, ueneaji au kutanda kwa viwanda hukabiliwa na matatizo mbalimbali. Tatizo la kwanza linahusiana na mtaji. Lazima pawepo na mbinu nzuri za kuweka akiba ili kuwa na mtaji wa kuanzishia biashara. Njia mojawapo ya kufanya hivi ni kwa kutegemea masoko ya mitaji ambayo katika mataifa mengi hayajaendelezwa vyema. Inakuwa vigumu katika hali hii basi kupata pesa kwa uzaji wa hisia kwenye masoko hayo.

Tatizo jingine linalotokana na ukosefu wa mikopo ya muda mrefu ya kibiashara kwa wenye viwanda vidogo vidogo. Mikopo ya aina hii huwa muhimu hasa pale ambapo anayehusika ana mradi wa kununua vifaa kama mashine. Mikopo ya muda mfupi inayopatikana kwenye mabanki huweza kuwashinda wengi kutokana na viwango vya riba kuwa juu. Haimkiniki kwa viwanda kama hivi kukopa kutoka nje ya nchi zao. Juhudi za kuendeleza viwanda hivi huweza pia kukwamizwa na tatizo la kawi kama vile umeme. Gharama za umeme huenda ziwe juu sana. Isitoshe, si maeneo yote ambayo yana umeme. Matatizo mengine huhusiana na ukosefu wa maarifa ya kibiashara, ukosefu wa stadi za ujasiriamali au kuwa na ujasiri wa kujiingiza kwenye shughuli Fulani na miundo duni.

Ili kuhakikisha kuwa viwanda vimekuzwa na kuendelezwa pana haja ya kuchukua hatua kadha. Kwanza, kuwepo na vihamasisho kwa wanaoanzisha viwanda vidogo vidogo kama vile punguzo la kodi, kuhimiza kuanzishwa kwa viwanda vidogo vidogo na kusaka kuyapanua masoko kwa ajili ya bidhaa zinazozalishwa na viwanda hivyo. Aidha kuanzishwa na kupanuliwa kwa taasisi za kuendeleza upanuzi huo. Pana haja ya kuwekeza kwenye rasilimali za kibinadamu; kuelimishwa na kupanua uwezo wao wa kuyaelewa mambo mbalimbali. Miundo msingi haina budi nayo kupanuliwa na kuimarishwa. Upo umuhimu pia wa kuongeza kasima inayotengewa maendeleo na ukuzaji wa viwanda ili kuharakisha maendeleo yake pana umuhimu wa kupambana na ufisadi unaoweza kuwa kikwazo kikubwa. Inahalisi kutambua ikiwa viwanda vitatanda nchini, uchumi wa nchi nao utawanda.

(a) Kwa **maneno 65-75**, eleza ujumbe muhimu unaopatikana katika aya ya pili hadi ya nne. (**alama 8,1 utiririko**)

Maandalizi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jibu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(b) Kwa **maneno (50-55)** fafania mambo yanayotinga ukuaji wa viwanda. (**alama 5, 1 utirirko**)

Maandalizi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jibu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

MATUMIZI YA LUGHA (alama 40)

- a) Andika sentensi ifuatayo katika hali ya ukubwa (alama 2)
Nyuso za vijana wale zilichujuka walipoanguka

.....

- b) Tumia **KI** katika sentensi kuonyesha masharti yanayowezekana (alama 2)

.....

- c) Tunga sentensi sahihi ukitumia kitenzi ‘**abudu**’ katika kauli ya kutendesheana (alama 2)

.....

.....

- d) Akifisha (alama 4)
aisee yale mawimbi ya tsunami yaliyotokea bahari hindi yaliangamiza biashara nyingi sana
alisema bomet

.....

.....

.....

- e) Changanua sentensi hii kwa njia ya mstari. (alama 4)
Rais alihutubu lakini walimpuuza

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- f) Huku ukitolea mfano eleza tofauti kati ya kishazi huru na kishazi tegemezi (alama 3)

.....

.....

.....

.....

g) Ainisha sentensi ifuatayo kwa kuzingatia jukumu lake (alama 2)
Pika ugali kwa kuku kila Jumamosi ukitumia gesi

.....
h) Tunga sentensi moja ya kuonyesha rai (alama 1)

.....
j) i Eleza maana ya chagizo (alama 2)

.....
ii. Bainisha chagizo katika sentensi ifuatayo (alama 1)
Shamba lilipaliliwa haraka na mkulima

.....
k).Andika katika usemi wa taarifa (alama 3)

“Hicho kijicho cha paka cheupe leo marufuku kwangu” alisema Mzee Kambumbu

.....
l)Tunga sentensi moja ukitumia kitenzi kimoja kilichoundwa kutokana na nomino **zawadi** (alama 2)

.....
m). Tambua matumizi ya kiambishi **ji** katika sentensi ifuatayo (alama 2)

Jino la jitu hilo lililiwezesha kujilia chakula kingi kuliko mkimbiaji yule

.....
n) Tunga sentensi moja kuonyesha maana ya neno: **ilmradi**. (alama 2)

.....
o) Andika sentensi moja ukitumia kihisishi cha bezo (alama 1)

b. Fafanua istilahi zifuatazo: (alama 4)

i. UwiliLugha

.....
.....

ii. LinguaFranka

.....
.....

iii. Misimu

.....
.....

iv. Sajili

.....
.....

JINA.....NAMBARI.....

SAHIHI YA MTAHINIWA.....TAREHE.....

102/3

KISWAHILI

KARATASI YA 3

FASIHI 2015

MUDA: SAA 2^{1/2}

MTIHANI WA PAMOJA WA MOKASA

Kiswahili Kwa Kidato Cha Nne 2015

KARATASI YA 3

FASIHI

MUDA: SAA 2^{1/2}

MAAGIZO

1. Jibu maswali **manne** pekee.
2. Swali la **kwanza** ni la **lazima**.
3. Maswali hayo mengine **matatu** yachaguliwe kutoka sehemu nne zilizobaki; yaani tamthilia, Riwaya, Hadithi Fupi na Ushairi.
4. Usijibu maswali kutoka **sehemu moja**.

*Mtihani huu una kurasa nne zilizopigwa chapa.
Hakikisha kuwa hakuna ambayo haijachapwa*

SEHEMU YA A: FASIHI SIMULIZI

1. Swali la lazima

- a) Misimu ni nini? (Alama 2)
b) Kwa kutolea mifano, eleza sifa zozozte tano za misimu. (Alama 10)
c) Fafanua dhima ya misimu katika fasihi simulizi (Alama 8)

SEHEMU YA B: TAMTHILIA

Timothy Arege: Mstahiki Meya

Jibu swali la 2 au la 3

2. “Tumbo ndilo muhimu. Tumbo lako na jamaa zako. Watoto wako. Wajukuu wako”
a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (Alama 4)
b) Taja na utolee mfano mbinu ya lugha iliyo katika dondoo (Alama 2)
c) Eleza sifa zozote nne na umuhimu wa mzungumzaji katika dondoo hili. (Alama 10)
d) Muktadha huu unarejelea maudhui yapi? Onyesha mifano mingine mitatu jinsi mzungumzaji na msemewa wanavyoendelea maudhui hayo katika tamthilia. (Alama 4)
3. “Sisis wafanyikazi tuna matatizo mengi yaliyotuzonga kwa muda mrefu” Thibitisha ukweli wa usemi huu kwa kurejelea tamthilia ya Mstahiki Meya. (Alama 20)

SEHEMU C: RIWAYA

Ken Walibora: Kidagaa Kimemwozea

Jibu swali la 4 au la 5

4. “...Mwenye ukombozi aliyetabasamu kuliko wazungu wote pamoja, anatambulikana kwa fadhili na utu wema wake.”
a. Eleza muktadha wa dondoo hili (Alama 4)
b. Maneno haya ni kinaya. Eleza. (Alama 4)
c. Tumia mbinu alizotumia mtemi Nasaba Bora kufanikisha utawala wake. (Alama 12)
5. Mwandishi wa Kidagaa Kimemwozea amekolea katika mafunzi ya sadfa. Thibitisha (Alama 20)

SEHEMU D: USHAIRI

Jibu Swali la 6 au la 7

6. SOMA SHAIRI HILI KISHA UJIBU MASWALI YANAYOFUATA

DUNIA

Dunia kitu dhaifu,
Usione ufanifu,
Kumbuka na uvunjifu,
Tagaa bovu dunia,

si ya mtu kunyetea,
na furaha kila njia,
kama ndwele hukujia,
ndu yangu siwelewele.

Anasa usiandame,
Heri moyo fanya tume,
Hakuna mume wa dume,
Tagaa bovu dunia,

kwa pupa kuzipapia,
uche na kuzikimbia,
na wala hatatokea,
ndu yangu silelewele.

Wako wapi mashujaa,
Ziliwafika **nazaa**,
Dunia ina hadaa,

wenye nguvu kila njia,
wakabaki kujutia,
yataka kuzingatia

Tangaa bovu dunia, ndu yangu siwelewele

Kam kam Mahuluki,
Walokuwa na maluki,
Muda wakitahamaki,
Tagaa bovu dunia,
viumbe vyake jalia,
bora za kujivunia,
iliwatupa dunia,
ndu yangu siwelewele.

Fikiri zao sharafu,
Penye unasi alifu,
Mwisho wayo **madhaifu**,
Tagaa bovu dunia,
walizo wakitumia,
wanenalo maridhia,
na majina kupotea,
ndu yangu siwelewele.

Walishushwa ghorofani,
Wakawachia wandani,
Wameshia kaburini,
Tagaa bovu dunia,
mapambo na mazulia,
na mali zilizosalia,
udongo kwafukia,
ndu yangu siwelewele.

Natarudi kwa Manani,
Kwa Baraka za amini,
Tukafuzu duniani,
Tagaa bovu dunia,
tutubu zetu hatia,
mola **tatughofia**,
mema na ahera pia,
ndu yangu siwelewele.

Turudipo kwa Jalali,
Kila sada tutanali,
Tutapata na uvuli,
Tagaa bovu dunia,
tukayawacha mabaya,
na shari kutwepushiya,
ahera kujifichiya,
ndu yangu siwelewele.

MASWALI

- (a) Taja mabo ambayo mshairi anataka yaepukwe. (alama 4)
(b) Mshairi anatumia mifano gani kuonya na kueleza ujumbe wake? (alama 4)
(c) Ueleze uhuru wa mshairi, ulivyotumika kwa kutolea mifano miwili tofauti: (alama 4)
(d) Andika ubeti wa 6 katika lugha nathari. (alama 4)
(e) Eleza maana ya msamiati huu kama ulivyotumika. (alama 4)
(i) Nazaa
(ii) Kam kam
(iii) Tatughofiria
(iv) Madhaifu

7. SEHEMU YA E: USHAIRI

1. Dunia husifiki,
Wala hupati,
Yalisemwa hukumbiki?
Na wazee wa zamani,
“Mkono hauvambiki,
Bila kitu kiganjani.
2. Wangapi watu azizi,
Fulani bin Fulani,
Waliokichinja mbuzi,

Kukirimu mitaani,
Sasa kama wapuuzi,
Kwa hali kuwa ta ‘bani’

3. Walifanya **nakubeli**
Wakaapo hadharani,
La uongo huwa kewli,
Kubishika kitaani,
Na tangu kukosa mali,
Wamekuwa kama nyani.

4. Walifanya **mahashumu**,
Kuwaliko masultani,
Ushehe na ualimu,
Kufasiri vitabuni,
Na leo wana wazimu,
Kama si **wanachuoni**.

- (a) Eleza ujumbe wa mshairi. (alama 1)
(b) Onyesha jinsi mshairi alivyosisitiza ujumbe katika shairi (alama 3)
(c) Eleza kwa tasfili umbo la shairi. (alama 4)
(d) Andika ubeti wa kwanza katika lugha kitutumbi. (alama 3)
(e) Onyesha idhini ya kishairi ilivyotumika katika shairi kwa kutolea mifano. (alama 4)
(f) Toa mifano ya mbinu za lugha zilizotumiwa katika shairi. (alama 2)
(g) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika shairi.
(i) Kukirimu
(ii) Nakubeli
(iii) Mahashumu (alama 3)

SEHEMU E: HADITHI FUPI

Ken Walibora na Said A. Mohamed: Damu Nyeusi na Hadithi nyingine.

8. Unaishi Dubai?
“Aa, Mimi kwetu Marekani.
a) Eleza muktadha wa dondoo hili (Alama 4)
b) Eleza hali ya shaka ya mambo inavyojitokeza katika hadithi. (Alama 16).